

ԱՐԱՐԱՑԻՔ

ԵՒ ԱՆԱՊԱՏՆ ԱՐԱՐԱՑ

(Տէս էջ 161)

Արարացիք կ'անգիտանան զգաւորութիւնն և կը թողուն որ տղայք իրենք իրենց գլխուն մեծնան։ Մեծ յանցանքներ պէտք է գործեն տղայք որ ծնողք գիրենք պատժեն։ մինչդեռ մեծ խնամք կը տարուի որ 'ի մանկութենէ վարժութիւն չարքալ կենայ, զրկանաց և վտանգներու։ Հորք ոչ միայն չեն աշխատիր քաղաքակրթել իրենց զաւակները, այլ նաեւ կ'աշխատեն որ յամենայնի պահանջող ըլլան, զայրացկոտ ընտ. թեամբ և վարժ աւագակութեան։ կը կարծեն թէ տղայոց այնպէս մեծնալով ապագային կտրիճ պատեւազմողներ կ'ունենան։ Կարծեալ մեծ հոգ կը տարուի որ տղայք 'ի մանկութենէ գաղտնապահ ըլլան և խօսակցութեան մէջ զգոյշ, մանաւանդ երբ օտարական անձինք ներկայ կը լինին։

Բնդհանրապէս Արարացին միջակ հասակով է նիւտր և թխազոյն, աչքերը և մազերը սև։ Վեհանման է և մեծ վտանգներու մէջ չի վարանիր իրեն հիւրը ազատելու համար անձն իսկ զոհել նետուելով թշնամոյն հարուածին դէմ։ մեծ համբարութեամբ կը տանի դժբաղդութեանց, աղքատութեանց և ամէն տեսակ նեղութեանց, առանց գանգատ մը բերնէն հանելու։ - Առաւ տաճեալն է և զթաղող ուրիշին անբաղդութեան, ախոյժ է, հանճարեղ և սիրող ընկերական խօսակցութեանց։ բայց երբ ամառուան կիզիչ արևուն տակ կը ճանապարհորդէ աւաղուտ անապատին մէջ՝ ընտ. չի խօսիր որ ծարաւն աւելի շատստկանայ։

Աղատամիտ է, և կը թողու իւր կնոջ ազատութեամբ խօսակցելու օտարականաց հետ։ և արգէն քիչ տնդամ վերին կը ծնծէ, որովհետեւ դրացիք անմիջապէս կը ժողովին և մարդուն բարկութիւնը կ'իջեցնեն։ Պարապութեան մէջ Արարացին շատ ծոյլ է, և մինչդեռ միմիայն վրանին առջին նշատած ծխախոտ քաշելով ժամանակը կ'անցընէ, կինն և աղջկոնք ցարեն կ'ողտն, խիստ կը պատարաստեն, հորէն ջուր կը բաշեն և վրանին պատառուածները կը կարկատեն։

Օտարական մը հեռուէն տեսնուածին պէս՝ ընդառաջ կ'ելլին և վրանը հրամցնեն։ եթէ եկողը ծանօթ անձ է՝ կը պազտուին. իսկ եթէ յարգելի ոմն է՝ մօրուքը կը համբուրեն։ անմիջապէս աշխոյժ խօսակցութիւն մը կը սկսի ճանապարհորդին և վրանաբնակաց մէջ և նոր եղելութիւնը կը պատմուին։ Խիստ զարմանալի է թէ անապատին մէջ լուրերը ինչպիսի տրագիկութեամբ մէկ ծայրէն միւր կը շրջին։

Ճանապարհորդն Նիպուր՝ իւր Արարիոյ ուղեւորութիւն ըստած գրքին մէջ հետեւեալ գովեստը կու տայ Պէտեի կանանց վրայ. « Գեղին ամենէն ազնուական կիներ՝ ուրիշ կանանց ընկերութեամբ այցելութեան եկու մեր և իջած վրանը, և մեզի ընծայեց հաւ մը և հաւիթ։ Ընկերները վրանը չըստան, բայց դրան մօտ շուքին տակնտեցան, այնպէս որ դիւրութեամբ և կրնային խօսակցել։ Ուշագրութեամբ մտիկ կ'ընէին Խրոպիոյ ազգաց և բնաւորութեան վրայ տուած տեղեկութիւններու, և ուրախութեամբ և լիցուեցան՝ երբ լսեցին թէ քրիստոնէութիւնը կ'արգելու արանց՝ մէկ կնոջ

« մէ աւելի առնուլ, մեր այցելուն որ Շէյխին կինն էր՝ գանգաւորացաւ թէ « այրն իրեն ուրիշ ընկեր մը բերած էր՝ որու աւելի կը սիրէր, թէպէտ ինքը « առաջի կինն էր և միշտ լաւ էր կատարած իւր պարտքերը »:

Արդէն յիշեցինք թէ Արաբացիք որոշ իշխանութիւն մը չունին և Շէյխերուն ինչպէս և Պատմիչներուն ազդեցութիւնը խիստ չափաւորեալ է: Առցա տուած հրամանները յաճախ անգործադրելի կը մնան և իրենք անկարող են զօրութեամբ գործելու: Բնականաբար այնպիսի ինքնիշխան և սզատ ցեղերու մէջ անկարգութիւնք յաճախ պէտք էին պատահել, եթէ չունենային սովորութիւն մը որ իշխանութեան տեղ կը բռնէ՝ այսինքն խնամակալութիւնը: Ամէն Արաբացի ընտանիք՝ ունի ցեղին մէջ իրեն խնամակալ ընտանիքն՝ որ պարտական է յամենայն իրեն օգնելու: Խնամակալութիւնը որդւոց որդի կը շարունակէ, և խնամակալը ալ իրենց կարգին ունին իրենց խնամակալները: այսպէսով գրեթէ բոլոր Արաբացիք իրարու կապուած և մէկմէկու օգնելու պարտական են, հետևաբար խռովութիւն յարուցանելն իր զգուշանան և կը ջանան սիրով ապրելու իրարու հետ:

Որբերու հոգատարութիւնը նմանապէս խնամակալաց պարտքն է, որ տղայոց ժառանգութիւնը անարատ պէտք է պահեն մինչև նոցա յարբունս հասնելը: Իսկ ժառանգութիւնը հաւատար կը բաժնուի տղայոց մէջ ինչպէս մահմետական կրօնքն ալ կը պահանջէ:

Արաբական լեզուն Ասիոյ մէջ գործածուածներէն ամենընտիրն է: Ըստ Սալարիի Պաղղիսացի ճանապարհորդին՝ այս լեզուն աշխարհիս ամենէն « հարուստ և ներգաշխակն է »: Ինչպիսի՞ առատութիւն բացատրութեանց և « ինչ ներգաշխակութիւն ձայներու, որ կը յիշեցնեն կենդանեաց ճիշդ, վտակին մրմնջիւնը, կայծակին գոռալը և հովիւրուն փշելը »: Դժբախտաբար երկուր ատեն Էւրոպոյի ազգերուն անծանօթ մնաց Արաբացւոց մատենագրութիւնը և հազիւ Լուգովիկոս Ժիի գարուն արեւելագէտ Վալանի աշխատութեամբ՝ նշանաւոր Հազար և մէկ գիշերները Պաղղիսերենի թարգմանուեցան և ցարգ հասարակութեան առջև մեծ յարգ ունին: Իսկ արաբական բանաստեղծութիւնք միայն այս դարուս՝ եւրոպական լեզուովք սկըսան թարգմանուիլ, և որչափ որ քերդութիւն մը թարգմանութեամբ իրեն բնական ներգաշխակութիւնը կը կորսնցընէ, բայց և այնպէս կրնանք գաղափար մը ունենալ անապատաքնակ Պէտէ-Ինբու մատենագրական ճաշակին վրայ: Ուստի աւելորդ չինք համարիր՝ խոստովանելով հանգերձ թէ թարգմանութիւնք խիստ ստոր կը մնան բնագրաց, յիշել հոս մի քանի հատուածք, արաբացի մատենագրութիւնէն զոր կը քաղեմք՝ ի գրուածոց արեւելագէտ Եւրոպացւոց, յուսալով թէ Բազմալէպ Հանդիսարանի ընթերցողք սիրով պիտի ընթերնուն զայնս:

Արաբացւոց երգերուն առաջին դասն կը բռնեն մատալ ըսուածներն, որ կէս ողբերգական և կէս սիրային տաղեր են, երբեմն նման գաղղիական առանձն ըսուած քերդութեանց և երբեմն Անակրէոնի երգերուն: Մատալք իրենց կարծութեամբն հանգերձ ամբողջ պատմութիւններ կը պարունակեն և որոնց յարադրութիւնը նախնական բանաստեղծութիւնք կը յիշեցնէ: յիշատակ մը, հուսալանք մը, լուր մը, փափաք մը և երբեմն միտք մը միայն բաւական նիւթ են Մատալի մը շարադրութեան:

Ահաւասիկ այս երգերէն մի քանին, որոնք ինչպէս կ'ըսէ գաղղիացի նշանաւոր հեգիմաստ, թարգմանուելով « կը նմանին վարդի՝ որ իւր անուշահոտութիւնը կորուսեր է »:

« Սիրելւոյդ սիրտն 'ի վշտաց արդէն ծերացեր է, — գթա՛ նորա ցաւե-

« բուն. — նման մեղրամոմի որ կրակի մօտեցուցեր են՝ կը վառի, կը մաշի
« և վերջապէս կը մարի սպառած. — Ահա, ապագայիս բոլոր յոյսը քու վը-
« րադ էի գրեր, — անխուճմ գտնուեցայ, և այժմ կը պատժուիմ. — Դու
« զիս խաբեցիր բոլոր միտքս դրածներէս, և յոյսերս պարապի Հոնեցեր...
« — Նման աղքատին՝ որ յոյսն արեւու ճառագայթներուն վրայ դրած՝ ըզ-
« գեստներն կը ծախէ, — և արեւն անմիջապէս կ'անհրեւութանայ... »:
« Ուրիշ մը. — « Սպիտակ թւերդ՝ խելքս գլխէս տարին, — այնչափ որ
« գեղեցիկ են. — արդէն մատուցներուդ մէջ տղու խաղալիքի կը նմանիմ. —
« Աչքերդ սիրտս վիրաւորեցին և գիշերները քուն չունիմ: Երբ կը որանշա-
« նամ քեզի նայելով սիրտս կը շփոթի երեսիդ փայլէն... — Խրաւցընէ ճըշ-
« մարիտ է՝ թէ գեղեցկութիւնը զօրութիւն մի է, և այս զօրութիւնը կ'իշխէ
« Համայն տիեզերաց »:

Հետեւեալ երգն ալ ունի իւր գեղեցիկ դարձուածները. — « Նման սուր
« գաղտնի՝ քու նայուածքդ կը հարուածէ թնամեաց գլուխը: — Ինչպէս
« առողջարար բալասան, բերանիդ ցօղն կ'առողջացունէ սիրոյ նետին Հա-
« րուածէն վիրաւորեալը, — Եթէ զիս երջանիկ ընես՝ ամենազուտ ոսկին
« անգամամբաւական է քու գգուանացդ փոխարինելու: — Եւ եթէ քու
« սէրէդ չանթաւար մեռնիմ, Հիմակունէ սիրտս քեզի կը ներէ: — Նման գի-
« նիով լի թափանցիկ բաժակի՝ քու այտերդ կը վառվոռն ու կը փայլալիւն.
« — մէկ նշանով աչա գ՝ կարող ես ամէն սրտեր քեզի Հետեցունելու. —
« պարանոցիդ ճերմակութիւնը՝ մարգարտի և ագամանցի շողն կը յիշեցնէ. —
« բայց, ո՞վ գեղուհի, այդ գեղեցկութիւններէն աւելի ունիս խելք մը որ քե-
« զի կը յիշեցնէ անշուշտ թէ անպթաբար կը վարուիս բարեկամիդ հետ »:

« Ծաղկունք և թռչունք » ըսուած նշանաւոր քերգութիւնը՝ որոյ Հեղինակն
է Ազէտտին, գաղղիներէն թարգմանած է արեւելագէտն Կարսէն: Հեղինակն
ուրեր է նախ Հաստատել թէ չկայ տիեզերաց մէջ բան մը որ տնկարող ըլլայ
միտքն և զգացմունքն Հասկըցնել ուրիշի. — Թէպէտ միայն մարդուն շնոր-
հեալ է խօսիլն, բայց միւս արարածք՝ անկենդան թէ կենդանի՝ կրնան իրենց
միտքն Հասկըցունել, քնորեսն քարքառովն: Ասկէ Հետեցունելով Ազէտտին
ինքզինքը պարտէզի մը մէջ կ'ենթադրէ՝ ուր ուշ կը գնէ աչքին առջև զըտ-
նուող առարկայից խօսակցութեան: Իւր արեւելցի վառվոռն երեակայու-
թիւնը գոյնզգոյն ցնորական նկարօք զարդարեր է քերգութիւնն՝ որ կը սկսի
գիփուռի խօսակցութեամբը:

« Հաւատորիմ լրատար սիրելիաց՝ թեոյս վրայ կը տանիմ վշտահար սըր-
« տին Հառաչանքը՝ առ այն որ միայն կարող է Հիւանդն առողջացունել. —
« Ինծի յայտնուած գաղտնիքները Հաւատարմաբար Հարկ եղած տեղը կը Հաս-
« ցունեմ: — Եթէ ճանապարհորդի Հանգիպիմ՝ շունչս աւելի կը մեղմացնեմ.
« Երբ Համբուրեմ, կը գգունեմ և տղայական խաղեր կ'ընեմ: — Սակայն միշտ
« իւր սրտին Համաձայն կը վարուիմ. — եթէ բարի է՝ Հեշտալիւր Հոգմովս
« վրան կը գուրգուրամ, — եթէ չար է՝ ձանձրացուցիչ քամովս զինքը կը նե-
« զեմ », և այլն:

Զեփուռէն վերջը անուշահոտ վարդը կը խօսի.

« Սմառուուն և ձմեռուուն մէջ եկող Հիւրն եմ ես, և այցելութիւնս գիշ-
« րային երեկոյթի մը պէս կարճատե է, — Վայելեցէք ուրեմն իմ ծաղկմանս
« կարճ օրերը, և յիշեցէք թէ ժամանակը սուր դաշտնի կը նմանի. — Զիս
« Հոտոտացող անձը՝ կը յագեցնայ. և գեղեցկուհին ստանալով զիս իր սիրե-
« լւոյն ձեռքէն՝ կը շփոթի կ'այլայլի. — Իմ տեղութիւնս այցելութեան մը
« չափ է. — և ով կարծէ զիս երկար առեն ունենալ՝ կը սխալի. — Բայց ին-

« չու՛ր աղագն ինձի թշնամի է, և ուր իմ կոկոնս կրաջողութիւնդ չարք մը կ'ու-
 « զեն դիս խղզելու — Փնքրու սուր նետերն և խայթերը դիս կը վիրաւորեն, և
 « արիւնս թափելով տերեւներու վրայ՝ զայնս վարդազօյն կը ներկին: — Ահա
 « ասոցք են իմ քաջածներս՝ թէպէտ աշխարհիս ամենէն ազնիւ տարածն եմ,
 « Բայց աւա՛ղ, ոչ որպէստէ՛ ՚ի վշտաց և նեղութենէ, — գուցէ համարողն կը
 « հասնի վերջապէս սրտին փափաքանացը: — Նորաբողջով տակաւին և
 « պծնեալ գեղեցկութեան հանդերձով մարդն կը փրցնէ զիս ծաղկանց մէջէն
 « և կը բանտէ իւր սենեկին մէջ. մարմինս այն ատեն կը հալի, սիրտս կը
 « վառի, մաշկս կը պատառի և ուժաթափ կ'ինկնամ: — Արցունքս կը վա-
 « զեն և ցամքեցնող մէկը չունիմ, — ինձի համար գթութիւն չկայ: — Ար-
 « տաքսած քրտինքս նշան են լախող կրակին պտտճառած ցաւոցը: — Բայց
 « անոնք որ կ'սրբին ներքին կիզիչ տաքութենէ՝ կ'ընդունին ինձմէ թեթևու-
 « թիւն իրենց վշտերուն, և անոնք որ յուզեալ ՚ի սիրոյ կը վարանին թափա-
 « ճաւանք՝ կը շնչին հեշտութեամբ իմ անուշ բուրմունքս: Իրսուցունէ ար-
 « տաքին գեղեցկութիւններս կը թառամին, բոցց ներքին յատուութիւններս
 « մշտատե և կը մնան մարդկանց քով... — Լիթէ մարմինս քեզմէ հեռացաւ,
 « հոգիս միշտ բու քովդ չէ՛. — լաւ խորհէ և կը տեսնես որ մեծ տարբերու-
 « թիւն չկայ ներկայութեանս և բացակայութեանս մէջ... »

Գրութիւննիս վերջացունենք՝ յիշելով Արարացի ուրիշ նշանաւոր քերթու-
 թեան մը հատուածն՝ զոր կը քաղենք Պարոն Սիւլէսթըը տը Սասիի հեղի-
 նակութենէն:

« Որդիք մօրն որ զիս ծնաւ, պատրաստ կայէք մեկնելու, և երկվարներու
 « քայլերի երազեցուցէր: — Իսկ ես կը հեռանամ ձեր ընտանեացմէ՝ ՚ի
 « խնդիր ուրիշ ընկերութեան: Ամենայն ինչ պատրաստ է, լուսինն իւր ամ-
 « բողջ լուսովը կը փայլի և ուզտերուն թամբը զարնուած՝ պատրաստ են
 « մեզ տանելու ուր հարկն կը ստիպէ: Կայ աշխարհիս վրայ հեռաւոր խորը
 « մը ուր վեհանմուն մարդը ազատ կը լինի նախատեսաց, — միայնոցեալ ա-
 « պատառնարան մը՝ ուր իրեն ընտանեաց ատեղութենէն կրնայ զերծ մնալ:
 « — Այն որ ատելի անձէ մը կը փախչի կամ սիրելի առարկայ մը ձեռք ձգե-
 « լու համար գիշերտան ժամերու մէջ կը չըջի, երբեք երկիրս նորա նեղ պի-
 « տի չգայ: Ուրիշ ընկերներ մոռացունել կու տան ինձի ձեր ընկերու-
 « թիւնը, ինչպէս սրընթաց գայլ մը, կարճամազ յովազ մը և թանձրաբաշ
 « բորենի մը: Գոնէ ասոնց ընկերութեան մէջ վախ չկայ՝ թէ գաղտնիքդ
 « յայտնուի, և սխալ մը գործողն չի ակնածեր թէ իւր յանցանքին համար
 « զինքը երեսի վրայ թողուն: Ամէնքն ալ կ'արհամարհեն նախատինքը, —
 « ամէնքն ալ արիաբար կը կուտին, — բայց և ոչ մին կը հաւասարի իմ ձեռ-
 « ներկիւղ թշնամիի վրայ նետուելուս: — Եւ երբ կարգը կու գայ կերպարար
 « բաժնեւո՛ւ՝ յորում որկրամուրը ամենէն աճապարողն է՝ ես ամենէն դան-
 « զաղ շարժողն եմ. առատաձեռնութեան արդիւնքն այս է...: Ես չեմ
 « նմանիր անոնց՝ որ անկարող են ծարաւոյ գիմանալ, և որոնք հրեկոյեան
 « ոչխարու տրածելու տարած ատեն՝ կը հեռացնեն ձագերն մայրերէն: —
 « Գարձեալ չեմ նմանիր այն վախկտներուն որ միշտ իրենց կանանց հետ՝
 « ընկիւթ գործերն ալ անոնց խորհրդով կը կատարեն, — ամենայն ոչինչ
 « իրելու վրայ կը զարմանան, և ինչպէս ֆայլամի սիրտն՝ որ վախէն թեւերը
 « կը բռնայ և կը գոցէ՝ սրտերինն որ գողգողայ, յիտինք՝ իրենց ընտանեաց,
 « վատ անականք՝ որ ժամանակին կանանց հետ սիրային խօսքեր խօսելով
 « կ'անցունեն, և օրուան ամէն ժամերը գէմբերնին ներկելու և զարգարե-
 « լու հետ են: Այն փոքրոգի և վախկտ մարդկանցմէ չեմ՝ որոնք պակա-
 « ւութեանց գէմ՝ առաքինութիւն մը չունին պարծելու: — Անկարող յամե-

« Զայնի եւ անկարող որ եւ է զէնք կրելու, ոչինչ սպառնալիքէ կը վախեն.—
« երկշտ սրտեր՝ որ գիշերուան մթութենէ կը սոսկան՝ երբ իրենց աշխոյժ
« երկվարն անմարդաբնակ անապատին խորերը կը մտնէ՝ ուր մարդ ճանա-
« պարէն կը հորանցունէ եւ ուր երթալիքը չի գիտնար: — Իսկ իմ՝ երկվարս
« երբ չոր եւ աւաղուտ տեղէ կ'անցնի, կայծ կը ցատկեցունէ քայլերովը,
« եւ հանգիպած մանր քարերն աւաղի պէս մանրերով՝ հեռուն կը նետէ »:

« Անօթի ըլլալս ես ինձմէ կը ծածկեմ՝ խաբկելով ինքզինքս սուտ եւ պատիր
« յոյսերով: մինչև որ այլ եւս ցու չեմ զգար. — միտքս ուրիշ մտածու-
« թեամբ կը զբաղեցունեմ եւ ալ անօթութիւնս կը սոռնամ: — Ի հարկին
« երկրի չորցած եւ տաք փոշին կը լափեմ, վախճալով թէ մի գուցէ հպարտ
« բարերարի մը օգնութեան կարօտիմ... »

« Արշալոյսին հետ կը մեկնիմ պատառ մը հոց բերանս դնելով. — կը
« նմանիմ անապատէ անապատ թափառող նիհար եւ թուս մազերով գայ-
« լուն, որ առաւօտ կանուխ անօթութիւնէ նեղուած՝ հողմի արտագութեամբ
« կը սկսի վազել. — ձորերու մէջ կը մղուի, եւ քայլն երթալով կ'որազգը-
« նէ. — Հոգնած վերջապէս որս մը չգտնելով՝ աղիողորմ՝ ծայնիւ կ'ոռնայ.
« — այս ոռնալուն իրեն նմաններ կը պատասխանեն, — նիհար գայլեր, կռ-
« ղերնին ներս իլած եւ ծերութիւնին գէմքերնէն կը յայտնուի:

« Գայլին ոռնալուն՝ ուրիշներ կը պատասխանեն, եւ անապատն տսոնց
« ձայներովը կը թնդայ: — Կարծես զժբաղզ մայրեր են, որոնց ողբալու ճիշդ
« բարձր բլուրի մը գագաթէն կը լսուի: Այդ ոռնալներուն լուսթիւն կը յաջոր-
« գէ. — միւսներն հաւատարիմ նորա օրինակին՝ կը համբերեն իրենց ան-
« թութեան, մխիթարուելով թէ միայն իրենք չեն նեղութիւն քաշող. —
« ցուն հասարակաց ըլլալուն՝ իւրաքանչիւր իւր կրածն կը մոռնայ: — Թէ
« կրկին ողբալ՝ միասին կ'որոնան. — թէ անօգուտ տեղ գտնելուտեղէ՝ դատարի՝
« միւսներն ալ կը հանդարտին: — Եւ արդէն ուր գտնուան օգուտ չունի՝ ա-
« լելի լաւ է համբերել: Եկած ճամբայէն ետ կը դառնայ, ընկերներն ալ ե-
« տեւէն. եւ որչափ ալ անօթութեան շնչասպառ ըլլան, արտաքուստ իրենց
« պտտիւր կը պահեն »:

« Տեսալ խումբ մը թռչնոց. — ամբողջ գիշերը՝ օգն իրենց թեւերուն զար-
« նելու չնկողովը բռներ էր. — կը թռչէին գէպ 'ի ջրհորն, ուր արդէն ես
« ծարաւս անցուցեր էի: — Միասին կը վաղէինք մեր փափաքանաց տեղը
« վայրկեան մը առաջ հասնելու. թռչունք շփոթած կը թռչէին, իսկ ես հան-
« դարտ քայլով իրենցմէ յառաջնի՝ իբր թէ ըլլայի խմբին առաջնորդը: —
« Արդէն ես ծարաւս մարած՝ ետ կը դառնայի ջրհորէն, — երբ թռչունք շնչա-
« սպառ ինկան հորին բոլորտիբը թրկած եւ խոնաւ հողին վրայ, ուր ցեխին մէջ
« խոթեցին կտուցները: Թռչնոց այս ճախճախուտ տեղը պատճառած աղ-
« մուկը՝ կը նմանէր ճանապարհորդաց իջևանելու իջած վայրկեանին: — Ամէն
« կողմանէ վաղեցին ջրհորին մօտ՝ ուր բոլորուելով խումբ կազմեցին՝ ինչպէս
« արարացի իջևանի մը արջապէ կը խմբին ջրոյ աւազանին քով: — Արագու-
« թեամբ ծարաւնին անցունելով նորէն թռան մեկնեցան »:

« Երբ հոգն է իմ անկողինս, — հոն կը հանգչեցունեմ չորցած եւ դուրս
« ցցուած կռնակս. գլուխս՝ ոսկոր դարձած թեխս վրայ կը հանգչի... »

« Եթէ պատերազմի չար ոգիք կը զանգատեն թէ Շանֆարան՝ անխոցելի
« կը մնայ իրենց հարուածներէն, — երկայն ատեն ախանատես եղան նորա
« զժբաղզութեանց. ինքն էր միտ անարդարութեանց աւար եղողն, — եւ իւր
« միւր ուղտի մասն պէս մէջներն բաժներ են: — Դժբաղդութիւն մը թէ պա-
« տաճէր՝ նա էր առաջին զոհ գնացողն: — Եթէ քունը ընկէ՛ր վայրկեան մը
« եւ աշուրները գոցէր, բազդն դիպուածէն օգուտ քաղելով՝ նոր զժբաղդու-

Թեամբ գիտեց իր հարուածէր: Մտաւանջութիւնք իմ անբաժանելի ընկերներս՝ ջերմի պէս միմեանց կը յաջորդէին, և վաղորդեան մը հանգիստ չունէի. — կը վառուէի երբեմն, բայց կրկին կու գային և հոգիս բոլորովին կ'ընկճէին: — Կըք կը տեսնես զիս նման անապատի ուռազին մէջ բնակող կենդանւոյ մը, արեւուն կիջիչ տաքութենէն անպատուար, վերջին ծայր ազդատութեան մէջ և բուպիկ ոտիք, — գիտցիր որ համբերութեան համար եմ ստեղծուած: — Կուրծքիս ներքեւ առիւծի սիրտ մը կայ, և հաստատաւ մտութիւնը անկօշիկ չըջիլս անզգալի կ'ընէ: — Երբեմն ամենայն ինչ կը պակսի, — երբեմն առատութեան մէջ կը լողամ. — որովհետեւ այն է հարուստ, որ աքսորէ չի վարսեր և կեանքն չի խնայեր: Ինչպէս չքաւորութիւնը և պէտքը իմ համբերութիւնս չեն սպառեր, նոյնպէս չեմ լրբանար հարստութեան մէջ »:

« Քանի՜ անգամ ցուրտ գիշերուան մէջ երբ որսորդը տաքնալու համար կը վառէր իւր նետերը և աղեղը, — մնացեր եմ անձրեւի տակ և խոր մթութեան մէջ մի միայն ինծի ընկեր ունենալով անօթութիւն, մէգ, վախ և երկիւղ »:

« Հատ կանայք այրիացուցեր և տղաք որբացուցեր եմ. — արշաւանքներէս այնպէս դարձեր եմ, ինչպէս մեկներ էի, մինչեւ տակաւին գիշերուան մթութիւնը կը շարունակէր: — Երկրորդ առաւօտ հանդարտ նստած էի ՚ի Կումսթա երկու խումբ մարդիկ ըրածներս կը պատմէին: Հնեւր հաշեցին այս գիշեր, կ'ըսէին այդ անձինք. — մի գուցէ գայլ մը կամ բորենի մը խրախուսանալի մթութենէ կը մօտենար վրանաց: Վայրկեան մը վերջը ամենայն ինչ հանգարտեցու և կարծեցինք թէ գուցէ ուրուրի կամ բազէի մը յարուցած աղմուկն լինէր: — Եթէ չար ոգի մի էր՝ իրաւցունէ մեծ սարսուտի պատճառեց. — եթէ մարդ էր.... Բայց չէ՛, մարդ մը այդչափ աղէտ մէկ գիշերուան մէջ չէր կրնար պատճառել »:

« Ենիկ աստեղ տաք օրերուն՝ յորում արեւուն տաքութենէն իծերն իսկ չկարենալով տանել ջերմութեան սաստկութեան, կը ձգտուին կրակ կտրած աւաղին վրայ, ես պիտարար դէմքս կը բռնէի արեւուն դէմ՝ առանց քօշով ծածկուելու, և չունելով ուրիշ հանգիւրձ՝ բայց եթէ պատառուն չար մը և հրկայն մագերս, որ շատ մը հիւսերու բաժանեալ քամիէն կը ծածանէին »:

« Քանիցս անգամ բոլորովին մերկ, նման վահանի մը կռնակին, անցեր եմ անհուն անսահման անապատներէ, — ուր բնաւ ճանապարհորդի ոտք չեն թափանցած: — Պտըտեցայ անապատին մէկ ծայրէն միւսն բոլոր տարածութեամբ, և ելայ անմերձեալի լեռանց գագաթը մերթ ոտքով և մերթ շան պէս քսուելով հողին վրայ: Չորս գիս երկայն մագերսով վայրենի ցածեաներ կը չըջէին, որ հեռուէն երկայնահանգերձ աղջկանց կը նմանէին, և կանկ կ'առնէին երբեմն ինծի մօտ. — Թրեւս իրենց պէս վայրի այծիմն կը կարծէին, որ ճերմակ բիծերով ներկուած, և ծուռ ոտքերով կը ջանար լեռան գագաթը բարձրանալ »:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍՐԱՊԵՆՆ